

PREGLED ISTRAŽIVANJA O IZVOZNYM AKTYVNYSTYMA REPLYBLIKE HRVATSKYE U RAZDOBLJU OD 2007. DO 2017.

Helena Nikolić¹ & Ivan Miloloža²

UDK / UDC: 339.564(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: F14

DOI: <https://doi.org/10.22598/pi-be/2018.12.1.161>

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 25. ožujka 2018. / March 25, 2018

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 11. lipnja 2018. / June 11, 2018

Sažetak

Izvoz je posljedica međunarodne podjele rada i specijalizacije zemalja u proizvodnji dobara i usluga koja omogućuje poslovnim entitetima generiranje financijskih sredstava i kompetentnog ljudskog kapitala. Kretanje izvoza uvelike se objašnjava načelom komparativnih prednosti. Naime, svako nacionalno gospodarstvo teži izvozu proizvoda u čijoj je proizvodnji učinkovitije od svog vanjskotrgovinskog partnera. Ovisno o tehničkom napretku, strukturi i brzini rasta pojedinih zemalja, mijenjaju se i njihove komparativne prednosti što ukazuje na nestabilnost međunarodne dinamike i trenutačne hijerarhijske raspodjele. Upravo zato, izvoz predstavlja vrlo važan čimbenik gospodarskog razvoja kojemu se i sa znanstvenog aspekta pridaje visoka razina pozornosti. Autori u radu obrađuju tematiku izvoznih aktivnosti Republike Hrvatske u posljednjem desetljeću, tj. u razdoblju od 2007. do 2017. Studijskom analizom, uočen je značajan interes domaćih znanstvenika za proučavanjem izvoza s različitih aspekata kao i kontinuitet u objavljivanju radova kojima izvoz predstavlja okosnicu analitike.

Ključne riječi: izvoz, Republika Hrvatska, istraživanje, znanstveni pristup.

¹ Dr. sc. Helena Nikolić, docent, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska, E-mail: hmiloloza@efzg.hr

² Dr. sc. Ivan Miloloža, docent, prodekan za međuinstitucijsku suradnju i razvoj, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska, E-mail: ivan.miloloza@fdmz.hr

1. UVOD

Izvoz je oduvijek bio okosnica gospodarskog rasta nacionalne ekonomije, uvjet uspješnog integriranja u svjetski tržišni sustav i temeljna sastavnica strategije svakog poduzeća. Međutim, rijetko koja država je, u svojoj kratkoj povijesti od 25 godina samostalnosti, imala turbulentne društvene promijene kakve je imala Republika Hrvatska (u nastavku teksta: RH). Te promjene uvelike su utjecale na implementaciju nacionalne strategije koja je u svojoj osnovi imala izvoz kao prioritet budućeg razvoja i ključno rješenje najvažnijih problema prisutnih u hrvatskoj ekonomiji (Blažević, 1999.). Međutim, poslijeratna izgradnja praćena samofinanciranjem sačinjavala je glavninu hrvatskog proračuna dugi niz godina (Babić et al., 2004.).

Zatim je nastupila svjetska ekonomska kriza koja je prekasno uočena te su samim time i njezini učinci ostavili trajne negativne posljedice, a gospodarski problemi rješavali su se stihijski. Nepostojanje konzistentne nacionalne ekonomske strategije prouzročilo je signifikantan pad izvoza u 21. st. (Družić, I., 2007). Razlozi takvom silaznom trendu očitivali su se u činjenici da je zaboravljeno da izvoz ima ključan doprinos u konkurentnosti nacionalnog gospodarstva posebice za zemlje u tranziciji (Škufljić, 1997.). Naime, ključni čimbenici za izvoznu konkurentnost proistječu iz sposobnosti nositelja ekonomskih aktivnosti za stvaranje uvjeta za dinamičan razvoj nacionalnog gospodarstva kroz stvaranje povoljne poduzetničke klime. U RH je konstantno bila prisutna deindustrijalizacija, kao i nerazuman tečaj hrvatske kune, što je uvelike pogodilo uvozu, dok su izvozna poduzeća bila nekonkurentna i bilježila gubitke (Čengić, 2006.).

Zbog nedostatka financijskih sredstava, RH je bila primorana zaduživati se. No, ta sredstva su usmjeravana u pogrešnom smjeru. Tako su, unutar ekonomske politike i pravnih mjera, izostali povoljni uvjeti za ulaganje u industrijsku proizvodnju i perspektivne industrijske grane u službi izvoza jer su sredstva, uglavnom, odlazila na poticanje domaće potrošnje koja se temeljila na uvozu (Galinec et al., 2004.). Državni zavod za statistiku već godinama u svojim izvještajima ukazuje na negativne trendove u vanjsko-trgovinskoj razmjeni RH. Konstantno se ističe problem rastućeg deficita kao posljedici signifikantnog rasta uvoza uz istodoban nezamjetan rast, stagnaciju ili pad izvoznih aktivnosti. Iz stanja i tendencija u hrvatskom gospodarstvu, očit je disbalans u izvoznim i uvoznim količinama koji ukazuje na problem strukture i plasiranja hrvatskih proizvoda na inozemnim tržištima.

S obzirom na kompleksnost gospodarske situacije u RH, brojne aktualne višegodišnje probleme u industrijskom i poduzetničkom sektoru, kao i strukturalne i institucionalne promijene koje su zahvatile RH, interesantno je sagledati znanstveni aspekt izučavanja hrvatskog izvoza, analizirati različite perspektive uzročno-posljedičnih veza i razmišljanja o raspletu gorućeg problema hrvatskog gospodarstva. Sve navedeno čini glavne ciljeve ovog rada koji je podijeljen u četiri poglavlja. Nakon uvoda, predstavljena je metodologija selekcijskog postupka izbora istraživačkih radova. U trećem poglavlju su rezultati samog istraživanja popraćeni raspravom, a rad završava zaključnim razmatranjima autora.

2. METODOLOGIJA

U svrhu prikupljanja svih relevantnih istraživanja u području izvoznih aktivnosti RH u razdoblju od 2007. do 2017., pretražen je centralni Portal znanstvenih časopisa RH – Hrčak, koji implementirano autenticirano prikuplja ORCID identifikatore autora radova. Riječ je o Portalu koji je izrađen uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja te u svojoj bazi broji više od 180 000 radova.

Pregledani su radovi domaćih autora, napisani samostalno ili u suradnji s drugim znanstvenicima, na hrvatskom i engleskom jeziku. Radovi su pretraživani u svim poljima znanosti na temelju ključne riječi „izvoz“ i „Hrvatska“, kao i na temelju leksema poput pojma „međunarodna razmjena“. Slijedeći ovaj pristup, dobiveno je ukupno 239 radova, nakon čega su zadržani samo oni radovi koji spadaju u kategorije izvornih znanstvenih članaka, preglednih i stručnih radova te izlaganja i sažetaka sa skupova. Na kraju ovog procesa filtriranja dobiven je popis od 186 radova od čega 102 rada spadaju u kategoriju izvornih znanstvenih članaka, 51 je pregledni rad, 21 stručni rad i 12 radova su proizašla kao produkt izlaganje sa skupova.

Časopisi, koji su analizirani, uglavnom dolaze iz polja znanosti – ekonomija i to iz časopisa *Economic research - Ekonomska istraživanja*, *Economic Review - Ekonomski pregled*, *Proceedings of Rijeka Faculty of Economics*, *Zagreb International Review of Economics & Business*, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, *DIEM*, *Econviews* i *Ekonomski vjesnik*.

Nastavak selekcijskog postupka nastavljen je na način da je svih 186 radova detaljno pregledano analizom naslova, sažetaka i ključnih riječi te su eliminirani oni radovi koji se ne odnose na gospodarstvo RH, izvozne aspekte i okolnosti vezane uz internacionalizaciju poslovanja hrvatskih poslovnih subjekata, kao i radovi nevezani za međunarodne trgovinske tokove, diplomatska pitanja i institucionalne okvire u koje je uključena RH. Tako je u konačnici dobiven ukupno 91 rad koji se bavi analizom izvoza RH u posljednjem desetljeću.

Uvidom u sadržaj radova, identificirano je šest skupina radova s obzirom na predmet istraživanja, kao što su: (i) statistička analiza izvoznih rezultata RH, (ii) Interna poslovna strategija poduzeća u RH, (iii) konkurentska prednost RH, (iv) ekonomski problemi i novonastale situacije u RH, (v) važnost jedne gospodarske djelatnosti u izvozu RH te (vi) inozemna izravna ulaganja u RH. U nastavku će se opisati radovi identificirani u svakoj od skupina istraživanja.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

a) Statistička analiza izvoznih rezultata RH

Pregledom stručne i znanstvene literature o izvoznim aktivnostima hrvatskih poduzeća, uočena je unificiranost u istraživačkom pristupu. Naime, izvoz se kontinuirano ispituje i najčešće je promatran kroz statističku analizu ukupnog izvoznog rezultata RH u određenom vremenskom razdoblju (Tablica 1). Na taj se način istražuje razina

vanjskotrgovinske robne razmjene, uvozna ovisnost, izvozna propulzivnost te stupanj otvorenosti i visina uključenosti RH u međunarodnu razmjenu robe (Kovač et al., 2012a). Utvrđivanjem trenutačnog položaja i strukture vanjske trgovine RH, moguće je identificirati ključne čimbenike koji utječu na izvoz RH (Grdović Gnip, 2009.). Također je moguće empirijski potvrditi teorijske implikacije devalvacije na robnu razmjenu te donijeti određene zakonitosti o hrvatskoj robnoj razmjeni (Družić, 2007.). Zato su ti oblici istraživanja iznimno važni i služe kao polazna točka za neka daljnja složenija i specijaliziranija istraživanja.

Tablica 1: Pregled istraživanja – Statistička analiza izvoznih rezultata RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Družić, I. (2007). Dynamics of the Croatian Economy	International Review of Economics and Business
Kulić, S. (2008). Konceptija dugoročnog razvoja Hrvatske s posebnim osvrtom na koncepciju hrvatskog gospodarstva	Prvi gospodarski susreti Matice hrvatske
Grdović Gnip, A. (2009). Analiza hrvatske robne razmjene	Ekonomska istraživanja
Kovač, I. (2012). Analiza međunarodne robne razmjene Republike Hrvatske od godine 2001. do 2010.	Ekonomski pregled
Kovač, I. (2012). Trendovi i karakteristike međunarodne razmjene Republike Hrvatske	Ekonomski vjesnik
Kovač, I. i Palić, M. (2012). The analysis of the international trade and specialization of the Croatian counties	International Journal of Business and Globalisation
Ćudina, A. et. al., (2012). Croatia's export performance in the EU market	Ekonomski pregled
Kovač, I. i Kovač, I. (2013). Influence of international trade of goods of the Republic of Croatia	Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy
Palić et al., (2014). Measuring real exchange rate misalignment in Croatia: cointegration approach	Croatian Operational Research Review
Jakšić, S. i Žmuk, B. (2014). Modelling Croatian Export Dynamics Using Global Macroeconometric Model	International Review of Economics & Business
Kersan-Škrabić, I. (2017). Trade in Value Added (TiVA) in EU New Member States (EU NMS)	Croatian Economic Survey

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcak.srce.hr/>, pregledano 18. 2. 2018.

U određenom broju radova promatra se i razdoblje gospodarske recesije te se kroz statistiku prikazuju aspekti i utjecaji recesijskih kretanja na vanjskotrgovinsku robnu razmjenu (Kovač et al., 2013.; Kovač, 2012b). Interes je iskazan i za promjene u relativnom položaju hrvatskog izvoza na tržištu Europske unije s pomoću tržišnih udjela. Na taj način povezuju se promjene u tržišnim udjelima sa strukturnim i drugim karakteristikama izvoza. Strukturni učinak ovisi o utjecaju izvoza proizvoda i državnoj strukturi. Svi ostali čimbenici, koji utječu na rast izvoza, sadržani su u snazi konku-

rentnosti koja je predmetom nekih drugih istraživanja i predstavlja zasebno poglavlje u analizi dosadašnjih istraživanja o izvoznim aktivnostima RH.

Rezultati provedene studije pokazuju da stagnacija udjela izvoznog tržišta RH u Europskoj uniji, uglavnom, odražava nedostatak konkurentnosti, a strukturni učinak je tek neznatno pozitivan (Kersan-Škrabić, 2017.; Ćudina et al., 2012.). S druge strane, S. Kulić u svom radu promatra izvoz kao koncepciju dugoročnog rasta gospodarstva koja proizlazi iz globalne koncepcije razvoja života u RH. On tumači izvoz kroz ekonomske odnose koji predstavljaju posebnu vrstu socijalnih odnosa, a zahtijevaju dugoročnu uređenost sa strategijom materijalizacije društveno odabranih ciljeva s pomoću ljudskih potencijala i kapitala. Zaključuje kako je nužno da ti ljudski potencijali i vrijednosni sastav rada zakonito prate funkciju kapitala kognitivnog kapitalizma.

b) Interna poslovna strategija poduzeća u RH

Radovi su, čiji je predmet istraživanja interna poslovna strategija poduzeća u RH, prikazani u Tablici 2.

Tablica 2: Pregled istraživanja o strateškom usmjerenju poduzeća u RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Škrtić, M. i Mikić, M. (2009). Internacionalizacija malih i srednjih poduzeća Republike Hrvatske	Ekonomski pregled
Crnjak-Karanović, B. i Miočević, D. (2009). Psihometrijska analiza mjerne ljestvice izvozne marketinške orijentacije u kontekstu malih i srednjih poduzeća izvoznika u Hrvatskoj	Tržište
Paunović, Z. i Prebežac, D. (2010). Internationalization of small and medium-sized enterprises	Tržište
Miočević, D. et al., (2012). The export market orientation: export performance relationship in emerging markets: the case of Croatian SME exporters	International Journal of Business and Emerging Markets
Miočević, D. i Crnjak-Karanović, B. (2012). Global mindset – A cognitive driver of small and medium-sized enterprise internationalization: The case of Croatian Exporters	Euromed Journal of Business
Valdec, M. i Zrnc, J. (2015). The direction of causality between exports and firm performance: microeconomic evidence from Croatia using the matching approach.	Financial theory and practice
Zambelli et al., (2015). Uloga integriranih sustava upravljanja u hrvatskom izvozu	Poslovna izvrsnost

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcak.srce.hr/>, pregledano 18. 2. 2018.

Studije pokazuju da su visokorazvijene zemlje, koje su slične RH po veličini i broju stanovnika, svjesne važnosti malih i srednjih poduzeća kao nositelja izvoznih aktivnosti i ključnog čimbenika u podizanju konkurentnosti cjelokupnoga gospodarstva (Miočević et al., 2012a; Paunović et al., 2010.). Stoga pojam internacionalizacije malih

i srednjih poduzeća u posljednjih nekoliko godina predstavlja zanimljivo područje za istraživanje (Tablica 2).

Ovi radovi su dodatno usmjereni na istraživanje najunčikovitijeg načina internacionalizacije. Cilj je bio uočiti koliko je olakšan izvoz malim i srednjim poduzećima u RH, s obzirom na prisutnost interneta i drugih oblika alternativnog pristupa globalnom tržištu. Istraživali su se temelji na kojima mala i srednja poduzeća zasnivaju svoja očekivanja oko stvaranja konkurentske prednosti svojih proizvoda koja će omogućiti jačanje izvozne orijentiranosti. Očekivanja se ponajprije temelje na primjeni strategije pristupa suvremenome potrošaču koji očekuje individualni pristup, inovativni proizvod, originalnost usluge, mogućnostima uvođenja novih strategija pristupa globalnome tržištu kao i određenih sustava kojima se može uspješno upravljati i u konačnici potaknuti izvozne aktivnosti (Valdec i Zrnc, 2015.; Zambelli et al., 2015.; Škrtić et al., 2009.).

S druge strane, posebno se izdvaja izvozna marketinška orijentacija kao relativno novi koncept unutar strateškog usmjerenja. Samim time je marketinška orijentacija pozicionirana u arenu međunarodnog poslovanja. Budući da industrijsku strukturu RH u velikoj mjeri obilježavaju mala i srednja poduzeća, a izvoz je još dominantna strategija ulaska na strano tržište, primjena izvozne marketinške orijentacije u području poslovanja malih i srednjih poduzeća i više je nego poželjna. Stoga su se i u RH provodila istraživanja koja su nastojala utvrditi odgovarajuću mjernu ljestvicu izvozne marketinške orijentacije koja bi se mogla primijeniti u raznim nacionalnim kontekstima. To je, u konačnici, trebalo dovesti do njezine generalizacije pa je bila veliki izazov za akademsku zajednicu i ima, trenutačno, veliko teorijsko značenje (Miočević et al., 2012b; Crnjak-Karanović et al., 2009.).

c) Konkurentska prednost RH

U suvremenom kontekstu istraživačkog pristupa izvozu, konkurentnost ima važnu ulogu, a radovi iz tog područja prikazani su u Tablici 3. Višestruki doprinos izvoza očituje se u ubrzanom gospodarskom rastu kroz proizvodnju, olakšanu mogućnost prijenosa i širenja novih ideja, znanja i tehnologija te kroz inovativno ponašanje i povećanu produktivnost (Cini et al., 2010.). U usporedbi sa zemljama Europske unije i zemljama kandidatima u tranziciji, hrvatska konkurentnost je vrlo niska. Hrvatski proizvodi gube svoj udio na međunarodnom tržištu.

Analiza je pokazala da većina konkurentske prednosti hrvatskih proizvođača leži u ribolovu, duhanskim proizvodima i rafiniranim naftnim proizvodima. To, međutim, nije dovoljno za gospodarski prosperitet i izlazak iz ekonomske krize. Prioritet je rješavanje izvoznih problema kroz kvalitetnu i efikasnu strategiju. RH bi se trebala usredotočiti na razvoj tehnologija i inovacija te razvoj malog i srednjeg poduzetništva radi formiranja tržišno konkurentnih proizvoda (Duspara et al., 2017.; Buturac et al., 2009.; Šokčević, 2008.).

Iz Tablice 3 uočljivo je da se konkurentnost istraživala u različitim kontekstima i s različitim situacijskih aspekata. Nastoji se istražiti najbolja strateška koncepcija koja će omogućiti razvoj i stvaranje održive konkurentske prednosti. Brojna istraživanja te-

meljila su se na globalnom pristupu konkurentnosti (Nikolić, 2017.; Ermolina, 2015.; Miloloža, 2015b), dok se u novije vrijeme sve više istražuje konkurentnost određene teritorijalne cjeline RH, a najčešći pristup je analiza izvozne konkurentnosti po županijama radi ukazivanja na postojanje korelacijske veze između stupnja otvorenosti te razine i dinamike ekonomskog rasta (Jurčević, 2016.; Stojčić et al., 2014.; Kovač et al., 2012b; Stojanov et. al., 2011.). Izraženo je, također, i zanimanje za ispitivanjem konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, kao brojčano najzastupljenije skupine poslovnih subjekata, koja dominiraju na domaćem i međunarodnom tržištu (Račić et al., 2008.).

Tablica 3: Pregled istraživanja o konkurentskoj prednosti RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Račić, D. et al., (2008). Export strategies as a factor of SME growth in Croatia	International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management
Šokčević, S. (2008). Analysis of the Croatian export capability applying the strategy of export expansion	Ekonomski pregled
Buturac, G. i Gržinić, J. (2009). The Competitiveness of Croatian Export to EU Markets	Zagreb International Review of Economics and Business
Cini, V. i Drvenkar, N. (2010). Competitiveness Analysis of the Croatian Economy in Circumstances of Global Economic Disturbances	XXXI. simpozij „Recesija u uvjetima globalizacije“
Stojanov, D. et al., (2011). Izvozna konkurentnost primorsko-goranske županije	Ekonomski vjesnik
Kovač, I. et al., (2012). International trade of goods as a determinant of GDP growth in Croatia	International Journal of Business and Globalisation
Stojčić, N. et al.,. (2014). Regional determinants of export competitiveness in Croatian manufacturing industry	Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu
Miloloža, H. (2015). Differences between Croatia and EU Candidate Countries: the CAGE Distance Framework	Business Systems Research
Ermolina, A. (2015). Business environment and economic growth: is there a link?	Dubrovnik International Economic Meeting
Jurčević, I. (2016). Gospodarske veze bosanskog vojvode Radoslava Pavlovića i Dubrovčana	Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu
Duspara et al. (2017). Konkurentnost i inovacijski izazovi u Hrvatskoj	Poslovna izvrsnost
Nikolić, H. (2017). Why Eastern Europe dominates Croatian exports?	Croatian Operational Research Review

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcak.srce.hr/>, pregledano 18. 2. 2018.

d) Ekonomski problemi i novonastale situacije u RH

Radovi povezani uz istraživanja o ekonomskim problemima i novonastalim situacijama u RH prikazani su u Tablici 4. S obzirom na dugogodišnju prisutnost *eko-*

nomске krize, kroz brojna istraživanja nastoje se prikazati aspekti i utjecaji recesijskih kretanja na vanjskotrgovinsku robnu razmjenu. Rezultati svih istraživanja upućuju na prisutnost niske robne izvozne propulzivnosti te visoke uvozne ovisnosti (Jurčić, 2017.; Čeh Časni et al., 2014.).

Tablica 4: Pregled istraživanja o ekonomskim problemima i novonastalim situacijama u RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Derado, D. (2008). Effects of the Eastern EU-enlargement on Croatia – a trade analysis	Management: Journal of Contemporary Management Issues
Kersan-Škabić, I. i Banković, M. (2008). Small enterprises in Croatia and EU entrance	Ekonomska misao i praksa
Ćudina, A. i Sušić, G. (2013). Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e	Ekonomski pregled
Bilandžić, M. i Barun, I. (2013). Poslovna znanja u funkciji razvoja: gospodarska diplomacija u Republici Hrvatskoj	Tržište
Čeh Časni et al., (2014). Public debt and growth: evidence from Central, Eastern and Southeastern European countries.	Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci : časopis za ekonomsku teoriju i praksu
Pošćić, A. (2014). Razvoj sudske prakse nakon predmeta " KECK" u području slobode kretanja robe	Pravani Vjesnik
Boromisa, A. i Raditya Ležaić, A. (2014). Croatian commercial diplomacy – stepping stone toward economic recovery	Int. J. Diplomacy and Economy
Miloloža, H. (2015). Distance Factors and Croatian Export Obstacles in the EU15: CAGE Approach	Interdisciplinary Description of Complex Systems: INDECS
Zgurić et al., (2015). Comparison of Croatian foreign policy towards Latin America and the Middle East (2001-2012)	Europske studije
Bali, L. (2016). Aspekti promjene sustava odnosa talijansko-hrvatsko-slovenskih luka nakon demokratskih promjena s osobitim osvrtom na agrarni eksport	Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja
Buterin et al.,(2017). Macroeconomic model of institutional reforms' influence on economic growth of the new EU members and the Republic of Croatia	Economic Research
Jurčić, L. (2017). Svjetsko gospodarstvo deset godina nakon početka krize	Ekonomski pregled

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcak.srce.hr/>, pregledano 18. 2. 2018.

Imajući na umu *ulazak RH u Europsku uniju*, postavilo se pitanje problema trgovinskih i gospodarskih odnosa sa zemljama potpisnicama Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA, 2006.). Kroz istraživanje su se nastojale identificirati posljedice koje ima ulazak RH u Europsku uniju na najvažnija izvozna tržišta unutar CEFTA-e, s kojima je RH u velikoj mjeri liberalizirala međusobnu trgovinu. Utvrđeni su izvozni sektori (duhanska, mesna i konditorska industrija) koji bi, nakon pristupanja RH Europskoj uniji, mogli najviše izgubiti na konkurentnosti na tržištima CEFTA-e.

Zato je bilo nužno iskoristiti rezultate provedenih studija radi povlačenja pravodobnih strateških poteza i prilagođavanja postojećih dogovorenih trgovinskih režima (Ćudina et al., 2013.).

S druge strane, istraživao se i relativni položaj hrvatskog izvoza na tržištu Europske unije (Miloloža, 2015a), odnosno koje pozitivne i negativne učinke ima pristupanje RHrvatske Europskoj uniji. Izvozni i investicijski intenzitet RHrvatske je dosad bio iznimno nizak, a u strukturi robnog izvoza odvijaju se negativne promjene. Sektor malog i srednjeg poduzetništva postigao je određen stupanj napretka, povećao udio zaposlenosti i izvoza, no brojne prepreke na domaćem tržištu i dalje onemogućuju dinamičan razvoj i zadovoljavajući intenzitet aktivnosti na jedinstvenom europskom tržištu (Derado, 2008.; Kersan-Škabić, 2008.).

U novijim se studijama važnost pridaje i *institucijskim reformama* (Buterin et al., 2017.; Bali, 2016.; Pošćić, 2016.) *te komercijalnoj diplomaciji* kao mogućem rješenju u borbi protiv trenutačne ekonomske krize u RH. Poslovna diplomacija definirana je kao podrška poslovnom sektoru matične zemlje za dobrobit nacionalnog razvoja (Zgurić et al., 2015.; Bilandžić i Barun, 2013.; Reuvers et al., 2012.). Sadašnji model hrvatske komercijalne diplomacije predstavlja konkurencija i početak reorganizacije prema jedinstvenom modelu. Fokus je na promociji stranih ulaganja, kao jednoj od glavnih djelatnosti komercijalne diplomacije, čime bi se trebao ostvariti oporavak gospodarstva. U zaključku istraživanja stoji da je dobro usmjerena komercijalna diplomacija alat koji može podržati ekonomiju i omogućiti državi izlazak iz krize (Boromisa et al., 2014.).

e) Važnost jedne gospodarske djelatnosti u izvozu RH

Uloga jedne gospodarske djelatnosti u međunarodnoj razmjeni bila je predmetom brojnih istraživanja (Tablica 5).

Tablica 5: Pregled istraživanja važnosti jedne gospodarske djelatnosti u izvozu RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
PRERADIVAČKA INDUSTRIJA	
Buturac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni	Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu
Borozan, Đ. i Erkapić, Ž. (2007). Contemporary Legal and Economic Issues – Assessing Croatian Medical Herb Industry Potential For Going Global	Faculty of Law, J.J. Strossmayer University in Osijek
Buturac, G. (2008). Comparative advantages and export competitiveness of the Croatian manufacturing industry	Ekonomska istraživanja
Buturac, G. (2008). Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u Republici Hrvatskoj – Analiza konkurentske pozicije hrvatske industrije tekstila i odjeće u vanjsko-trgovinskoj razmjeni	Ekonomski institut, Zagreb
Buturac, G. (2008). Ekonomski aspekti razvitka industrije kože i proizvoda od kože u Republici Hrvatskoj – Analiza konkurentske pozicije hrvatske industrije kože i proizvoda od kože u međunarodnoj razmjeni	RIFIN, Zagreb
Buturac, G. (2009). Strukturna obilježja izvoza i uvoza hrvatske preradivačke industrije	Ekonomski pregled

Nastavak Tablice 5.

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Buturac, G. (2009). International Trade of Croatian Chemical Industry Summary	Ekonomski vjesnik
Bezić, H. et al., (2011). Changes in the competitive advantages of Croatia's manufacturing industry	Journal of Economics and Bussines
Busarac, M. i Vučković, V. (2012). Analiza izvozne konkurentnosti hrvatske prerađivačke industrije	Ekonomski pregled
Stojčić, N. (2012). Konkurentnost izvoznika iz hrvatske prerađivačke industrije	Ekonomski pregled
Stojčić, N. et al., (2012). The Competitiveness of Exports from Manufacturing Industries in Croatia and Slovenia to the EU-15 Market: A Dynamic Panel Analysis	Croatian economic survey
Basarac Sertić, M. (2013). Konkurentnost hrvatskog drvnog sektora	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Moro, M. et al. (2013) Markets for wood and wooden products - Trends in foreign trade of the primary and secondary wood products	WoodEMA, i.a., Zagreb
Pirc Barčić, A., I Motik, D. (2013) Inovacije i inovativnost u „tradicionalnoj industriji“ –drvena industrija	Drvena industrija: Znanstveni časopis za pitanja drvene tehnologije
Greger et al., (2013). Rangiranje kriterija pri utvrđivanju sposobnosti tehnološkog procesa u proizvodnji namještaja	Šumarski list
Nedeljković et al., (2013). Utjecaj političkih instrumenata na poslovanje s nedrvnim šumskim proizvodima u Hrvatskoj, Makedoniji i Srbiji	Šumarski list
Stojčić et al., (2014). Regionalne odrednice izvozne konkurentnosti hrvatske prerađivačke industrije	Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu
Basarac Sertić et al., (2015). Determinants of manufacturing industry exports in European Union member states: a panel data analysis	Economic research
Buturac, G. i Vizek, M. (2015). Izvoz prehrambene industrije i učinci na gospodarstvo: slučaj Hrvatske	Ekonomski pregled
Sopta, D., i Šola, L. (2017). Upravljački aspekt sektora brodogradnje kroz poslove osiguranja izvoza HBOR-a	Notitia-časopis za održivi razvoj
POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	
Jahutka, I. et al., (2007). Hrvatsko ribarstvo u 2006. godini	Croatian Journal of Fisheries
Sabadi, R. (2007). Učinci hrvatskog šumarstva i prerade drva na stanje bilance plaćanja – što činimo i što bi se moglo činiti	Šumarski list
Knjaz, V. (2007). Croatian freshwater fishery	Croatian Journal of Fisheries
Grgić, Z. et al., (2008) Perspektive hrvatske peradarske industrije	Ekonomska misao i praksa
Svečnjak, L. et al., (2008). The state of beekeeping in Croatia	Journal of Central European Agriculture
Biondić, B. et al., (2008) Water – Croatian Export Product	Annual ... of the Croatian Academy of Engineering
Matašin, Ž. et al., (2009). Economic aspects of beekeeping production in Croatia	Veterinarski arhiv
Raguž-Đurić, R., i Žutinić, Đ. (2011). Hrvatska i svjetska peradarska proizvodnja u razdoblju od 2005. do 2009. godine	Stočarstvo
Kralik, I. et al., (2012). Karakteristike stočarske proizvodnje Republike Hrvatske pri ulasku u Europsku uniju	Krmiva

Nastavak Tablice 5.

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Grgić, I. et al., (2012). Croatian foreign trade of agricultural and Food products	Agronomski glasnik
Kolar-Dimitrijević, M. (2015). Tvornica suhomesnate robe grkokatolika Đure Predovića u Gurgjištu kraj Vrbovca u prvoj polovini 20. stoljeća	Cris: časopis Povijesnog društva Križevci
Sudar, M., i Lončarić, R. (2016). Vanjskotrgovinska razmjena tune	Agroeconomia Croatica
Kralik et al., (2017). Production of poultry meat and eggs in The Republic of Croatia and in the European Union	Ekonomski vjesnik/Econviews- Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues
USLUŽNE DJELATNOSTI	
Aralica, Z. (2007). Godišnjak hrvatskog društva za sustave, suvremene hrvatske teme – Tehnologija kao izvor izvozne konkurentnosti Hrvatske	Hrvatsko društvo za sustave, Zagreb
Bezić, H. i Galović, T. (2011). EU enlargement perspective – Inside and outside concepts – Export Competitiveness of Croatia's High and Medium-High Technology Sector	Sveučilište/Univerzitet, Travnik
Koncul, N. (2013). Metodološki pristup analizi relativnih cijena u turizmu	Acta turistica
Tkalec, M., i Vizek, M. (2014). Uspon sektora nekretnina i podbačaj hrvatskog izvoza	Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcak.srce.hr/>, pregledano 18.02.2018.

Radovi uključuju analizu *položaja pojedine djelatnosti* na međunarodnom tržištu kroz analizu disperzije i koncentracije, analizu komparativnih prednosti i analizu specijalizacije u međunarodnoj razmjeni. Mnogi radovi, također, ističu *perspektive izvoza pojedinih industrijskih grana*, naglašavajući značajan gubitak komparativnih prednosti kroz godine (Stojčić, 2012.; Raguž-Đurić et al., 2011.; Buturac, 2007.). Osnovna značajka hrvatskog industrijskog sektora očituje se u znatno većoj prosječnoj godišnjoj stopi rasta uvoza, nego izvoza, što je rezultiralo velikim relativnim deficitom (Busarac et al., 2013.; Buturac, 2009.).

Konkurentnost poduzeća modelirana je kao funkcija njihovih aktivnosti, obilježja i značajki njihova okruženja. Rezultati istraživanja pokazuju da se, u građenju međunarodne konkurentnosti, hrvatski izvoznici, uglavnom, oslanjaju na smanjenje troškova i poboljšanje proizvodnosti rada. U ukupnom udjelu svih sektora hrvatske industrije na svjetskome tržištu, u hrvatskoj ponudi dominiraju tradicionalni, radno i sirovinski intenzivni sektori s niskom razinom tehnološkoga intenziteta (Stojčić, 2012.; Bezić et al., 2011a). Većina djelatnosti nije uspjela razviti prepoznatljive robne marke na međunarodnim tržištima, čime bi osigurala konkurentnost u kakvoći i izvoz veće dodane vrijednosti.

Cilj većine istraživanja bio je uočiti nove spoznaje o *konkurentskoj poziciji pojedinih djelatnosti* u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Metodološka osnova zasnivala se na primjeni standardiziranih pokazatelja izvozne konkurentnosti i specijalizacije u vanj-

sotrgovinskoj razmjeni. Između ostalog, određeni broj autora analizirao je *promjene u pojedinoj djelatnosti* koje su se dogodile pristupanjem RH Europskoj uniji. Budući da brojne mjere i državne potpore nisu dale odgovarajuće rezultate, nadu pronalaze u provođenju mjera zajedničke politike Europske unije u RH. Vjeruje se da će ona osigurati prihvatljive cijene i zadovoljavajuću kvalitetu hrvatskih proizvoda na europskom i domaćem tržištu te povećati dohodak (Tkalec et al., 2014.; Kralik et al., 2013.).

Od devedesetih godina prošlog stoljeća do danas provode se brojna istraživanja o izvoznim aktivnostima pojedinih gospodarskih djelatnosti na tlu RH. Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007³ (skraćeno: NKD 2007), više od polovice istraživanja provedeno je na analizi poljoprivrede, šumarstva i ribarstva te je većina radova objavljiva u specijaliziranim časopisima.

Velik istraživački interes iskazan je i za prerađivačku industriju. To saznanje nije iznenađujuće, budući da više od 85% robnog izvoza RH, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, čini prerađivačka industrija. U istraživanjima se nastojao, kroz statističku analizu, sagledati trend kretanja prerađivačke industrije (Buturac, 2009.; Buturac, 2007.), razmatrale su se strukturne promjene u prerađivačkoj industriji (Bezić et al., 2011.), a najveći naglasak bio je na njezinoj konkurentnosti (Stojčić et al., 2012.; Buturac, 2009.). Posebno zanimanje iskazano je za brodogradnju (Sopta i Šola, 2017.), stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (Bezić et al., 2011b, Aralica, 2007.) te poslovanje nekretninama (Tkalec et al., 2014.).

f) Inozemna izravna ulaganja u RH

Zbog nedovoljne domaće akumulacije, manje razvijene zemlje u velikoj se mjeri oslanjaju na inozemni kapital. Znatan dio inozemnog kapitala, uloženog u tranzicijske zemlje u posljednjih nekoliko desetljeća, bio je u obliku inozemnih izravnih ulaganja (Revoltella, 2016.; Bosanac i Požega, 2016.; Dauti, 2016.; Pavlović, 2008.; Dabić et al., 2008.). Inozemna izravna ulaganja iznimno su važna za svaku zemlju te su bila predmetom istraživanja i u RH (Tablica 6).

Najčešće se proučavao utjecaj izravnih stranih ulaganja u funkciji izvoza (Stojčić i Orlić, 2016.). Iako je nedvojbeno da priljev izravnih stranih ulaganja pozitivno i statistički značajno utječe na izvoz (Mahmoodi i Mahmoodi, 2016.; Toš Bublic et al., 2013), taj utjecaj je relativno slab s obzirom na nepovoljnu strukturu hrvatskog izvoza (Kersan-Škabić i Tijanić, 2014.; Kersan-Škabić et al., 2009a).

Visoka neelastičnost promjene izvoza u odnosu na pojedine komponente inozemnih izravnih ulaganja, rezultat su nepovoljne ulagačke strukture u kojoj dominiraju ulaganja u uslužni sektor, čime izostaju učinci na povećanje izvoza (Kersan-Škabić et al., 2009b; Jošić, 2008.). Tablica 6 prikazuje pregled istraživanja o inozemnim ulaganjima u RH.

³ NKD2007 dostupno na: <http://www.dzs.hr/Hrv/important/Nomen/nkd2007/nkd2007.pdf>

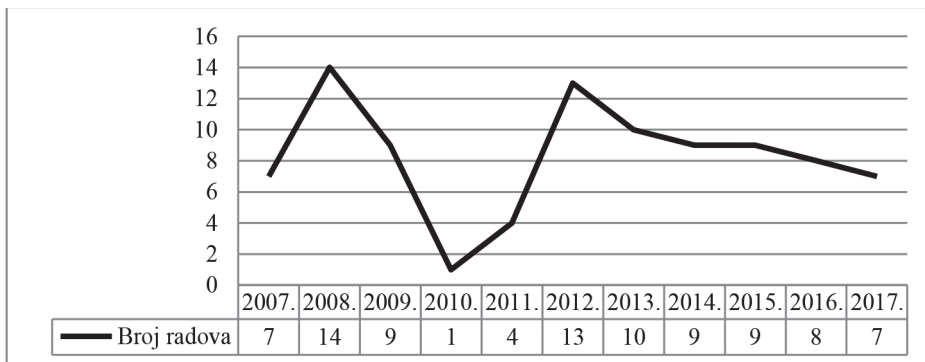
Tablica 6: Pregled istraživanja o inozemnim izravnim ulaganjima u RH

Autor, godina i naziv članka	Časopis
Dabic, M. i Pejic Bach, M. (2008). Understanding the foreign direct investment environments in EU 27+ candidate country Croatia: the current determinants and patterns	Int. J. of Entrepreneurship and Innovation Management
Jošić, M. (2008). Inozemna izravna ulaganja u funkciji izvoza: slučaj Hrvatske	Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu
Pavlović, D. (2008). Foreign Direct investments and Comparative Advantages of Croatia in International Exchange	Zbornik radova Visoke poslovne škole „Libertas“
Kersan-Škabić, I. i Orlić, E. (2009). Uzrokuje li liberalizacija tržišta dotok izravnih stranih ulaganja ili je obrnuto? Slučaj Hrvatske	Ekonomska istraživanja
Kersan-Škabić, I. i Zubin, C. (2009). The influence of foreign direct investment on the growth of gdp, on employment and on export in Croatia	Ekonomski pregled
Toš Bubljić et al., (2013). FDI and economic growth in Croatia according to economic theory	Dubrovnik International Economic Meeting
Kersan-Škabić, I. i Tijanić, L. (2014). The Influence of Foreign Direct Investments on Regional Development in Croatia	Croatian Economic Survey
Dauti, B. (2016). Trgovina i izravne strane investicije na primjeru zemalja Jugoistočne Europe i novih članica Europske unije	Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu
Bosanac, S. i Požega, Ž. (2016). Impacts of foreign investment on economic growth in transition countries	Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues
Mahmoodi, M. i Mahmoodi, E. (2016). Foreign direct investment, exports and economic growth: evidence from two panels of developing countries	Economic research
Stojčić, N. i Orlić, E. (2016). Foreign Direct Investment and structural transformation of exports	Ekonomska misao i praksa
Revoltella, D. (2016). EU Challenges, Investment in the EU and the Role of the European Investment Group	Intereconomics

Izvor: Autorski rad prema Hrčku - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske dostupan na: <http://hrcaj.srce.hr/>, pregledano 18. 2. 2018.

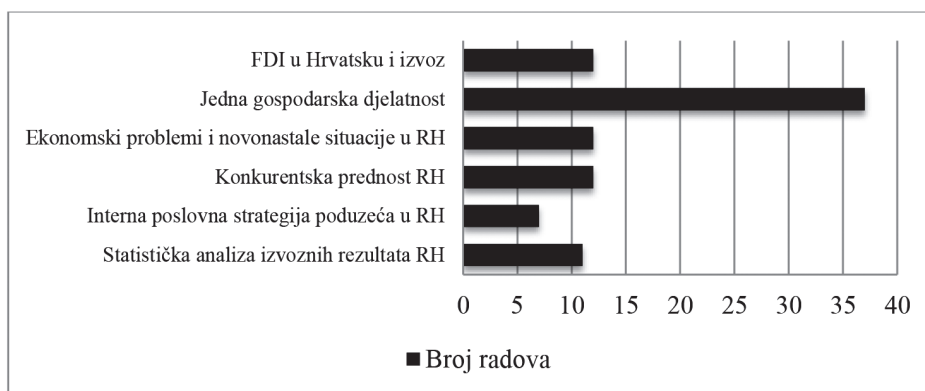
4. DISKUSIJA O REZULTATIMA

Promatra li se broj objavljenih radova u svakoj pojedinoj godini (Grafikon 1), svakako se zapaža interes hrvatskih znanstvenika za istraživanjem i analizom izvoznih pitanja. Međutim, uočljiva su razdoblja s uzlaznim, ali jednako tako i silaznim trendom. Posebno neaktivno razdoblje su bile 2010. i 2011. kad je i hrvatsko gospodarstvo stagniralo, a izvoz u potpunosti bio zanemaren. U to vrijeme, ekonomska kriza se nastojala rješavati na temelju drugih, kasnije se ispostavilo, pogrešnih kratkoročnih rješenja.

Grafikon 1: Distribucija radova prema godinama objavljivanja (2007.-2017.)

Izvor: Izrada autora

Studijskom analizom dosadašnjih istraživanja o izvoznim aktivnostima u RH u razdoblju od 2007. do 2017., istraživački pristupi domaćih autora su klasificirani prema šest skupina predmeta i tehnika: (i) statistička analiza izvoznih rezultata RH, (ii) Interna poslovna strategija poduzeća u RH, (iii) konkurentska prednost RH, (iv) ekonomski problemi i novonastale situacije u RH, (v) važnost jedne gospodarske djelatnosti u izvozu RH te (vi) inozemna izravna ulaganja u RH.

Grafikon 2: Distribucija radova prema istraživačkim predmetima i tehnikama

Izvor: Izrada autora

Iz Grafikona 2 uočljiva je distribucija radova prema području znanstvenog interesa iz kojeg je uočljiv najmanji interes za interne aspekte poslovanja poduzeća u RH (7). S druge strane, vladao je podjednak interes za sva ostala područja (11-12 radova)

izuzev analize pojedinih gospodarskih djelatnosti i sektora koji je bio u fokusu čak 37 istraživanja.

Međutim, iako je interes za temom interne strategije poduzeća bio relativno nizak, u istraživačkom pristupu nemoguće je bilo zaobići ovu temu. Naime, pod utjecajima globalizacije i internacionalizacije, i poduzeća su primorana razmatrati izvoz kao jedan od ključnih strateških pristupa. Izvoz je poduzećima imperativ ako teže dugoročnom opstanku na tržištu. Analizirajući utjecaj donositelja odluka o procesu internacionalizacije, uočavaju se prednosti i nedostaci određenog poduzeća i zemlje te se pružaju korisne informacije o karakteristikama poduzeća koja planiraju ulazak na nova tržišta.

5. ZAKLJUČAK

Izvoz je oduvijek bio jedan od glavnih strateških usmjerenja uspješnih gospodarstava koji su prepoznali važnost i prijeku potrebu internacionalizacijskog procesa u dugom roku. Međutim, domaće gospodarstvo je dugi niz godina nastojalo na nebrojeno mnogo drugih načina doživjeti prosperitet i izvući se iz kriznih situacija. Većina tih pokušaja pokazala se pogrešnima budući da poticanje gospodarstva kroz osobnu potrošnju temeljenu na uvozu i zaduživanje ni na koji način ne predstavljaju stabilnu osnovu.

Važnost poticanja domaće proizvodnje, internacionalizacija poslovanja i jačanje konkurentnosti dodatno je uočeno ulaskom RH u Europsku uniju kad je otvoreno slobodno zajedničko tržište te kad su olakšane mnogobrojne procedure u procesu izvoza. Propisi i pravila, koja vrijede unutar zajedničkog tržišta, dio su obveznog procesa prilagođavanja potrebama i standardima tržišta. Europska unija je, kroz strukturne promijene u procesu pristupanja i okretanje RH jačanju nacionalnog gospodarstva, između ostalog kroz internacionalne poslove, zasigurno pridonijela izlasku RH iz dugogodišnjeg kriznog razdoblja. Zahvaljujući domaćoj proizvodnji i izvozu, BDP je rastao, devizne rezerve su povećane, ukupna konkurentnost je izraženija, nezaposlenost se smanjuje te postoje naznake za dugoročno održiv gospodarski rast.

Kroz pregled desetogodišnjih istraživanja o izvoznim aktivnostima u RH, došlo se do zaključka da je izvoz pobudio interes brojnih domaćih znanstvenika za to područje. Radovi su objavljeni na hrvatskom i na engleskom jeziku u znanstvenim časopisima te kao radovi unutar izlaganja na različitim skupovima u zemlji i inozemstvu. Izvoz se nastojao sagledati s raznih aspekata među kojima se posebice ističe zanimanje za pojam konkurentnosti i jednu gospodarsku djelatnost, ulogu FDI-ja, kao i promatranje izvoznih aktivnosti s obzirom na aktualne probleme i promjene koje su se događale unutar nacionalnih granica.

LITERATURA:

1. Aralica, Z. (2007). Tehnologija kao izvor izvozne konkurentnosti Hrvatske, *Godišnjak hrvatskog društva za sustave, suvremene hrvatske teme, Hrvatsko društvo za sustave*, Zagreb, 245-256.
2. Babić, A., Krznar, I., Nestić, D. & Švaljek, S. (2004). Dinamička analiza održivosti javnog i vanjskog duga Hrvatske. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 13 (97), 77-126.
3. Bali, L. (2016). Aspekti promjene sustava odnosa talijansko-hrvatsko-slovenskih luka nakon demokratskih promjena s osobitim osvrtom na agrarni eksport. *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 15 (30), 101-105.
4. Basarac, M., & Vučković, V. (2012). Analiza izvozne konkurentnosti hrvatske prerađivačke industrije. *Ekonomski pregled*, 62 (12), 729-751.
5. Bezić, H., Cerovic, L., & Galović, T. (2011a). Changes in the competitive advantages of Croatia's manufacturing industry.
6. Bezić, H. & Galović, T. (2011b). Export Competitiveness of Croatia's High and Medium-High Technology Sector, *EU enlargement perspective -Inside and outside concepts*, Sveučilište/Univerzitet, Travnik, 143-162.
7. Bilandžić, M. & Barun, I. (2013). Poslovna znanja u funkciji razvoja: gospodarska diplomacija u Republici Hrvatskoj. *Market-Tržište*, 25(1), 77-96.
8. Blažević, B. (1999). Izvozna orijentacija Hrvatske u uvjetima procesa privatizacije, *Hotel*, 6 (5/6), 19-23.
9. Bosanac, S., & Požega, Ž. (2016). Impacts of foreign investment on economic growth in transition countries. *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, 29 (2), 501-520.
10. Buterin, V., Škare, M., & Buterin, D. (2017). Macroeconomic model of institutional reforms' influence on economic growth of the new EU members and the Republic of Croatia. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 30 (1), 1572-1593.
11. Buturac, G. (2007). Hrvatska industrija tekstila i odjeće u međunarodnoj razmjeni. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 5 (1), 111-126.
12. Buturac, G. (2009). Strukturna obilježja izvoza i uvoza hrvatske prerađivačke industrije. *Ekonomski pregled*, 60(9-10), 432-457.
13. Buturac, G. & Gržinić, J. (2009). The Competitiveness of Croatian Export to EU Markets. *Zagreb International Review of Economics and Business*, 12 (1), 39-51.
14. Cini, V. & Drvenkar, N. (2010). *Competitiveness Analysis of the Croatian Economy in Circumstances of Global Economic Disturbances*. XXXI. Simpozij „Recesija u uvjetima globalizacije“.
15. Čeh Časni, A., Andabaka Badurina, A. & Basarac Sertić, M. (2014). Public debt and growth: evidence from Central, Eastern and Southeastern European coun-

- tries. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 32 (1), 35-51
16. Čengić, D. (2006a). *Hrvatski izvoz kao istraživački problem: dominantni pristupi i nalazi dosadašnjih analiza*. Posebna izdanja, knjiga 2, Socioekonomska anatomija hrvatskoga izvoznog uzmaca, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb.
 17. Ćudina, A., Lukinić Čardić, G. & Sušić, G. (2012). Analiza relativnog položaja hrvatskog izvoza na tržištu europske unije. *Ekonomski pregled*, 63 (5-6), 291-321.
 18. Dabic, M., & Bach, P. (2008). Understanding the foreign direct investment environments in EU 27+ candidate country Croatia: the current determinants and patterns. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 8 (3), 254-271.
 19. Dauti, B. (2016). Trgovina i izravne strane investicije na primjeru zemalja Jugoistočne Europe i novih članica Europske unije. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 34 (1), 63-89.
 20. Derado, D. (2008). Effects of the Eastern EU-Enlargement On Croatia—A Trade Analysis. *Management: journal of contemporary management issues*, 13 (1), 37-58.
 21. Družić, I. (2007). Dynamics of the Croatian Economy, *Zagreb International Review of Economics & Business*, 10, 63-86.
 22. Duspara, L., Knežević, S., & Turuk, M. (2017). Konkurentnost i inovacijski izazovi u Hrvatskoj. *Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti*, 11 (2), 41-57.
 23. Ermolina, A. (2015). Business environment and economic growth: is there a link?. *Diem : Dubrovnik International Economic Meeting*, 2 (1), 329-347.
 24. Galinec, D. & Škudar, A. (2004). Dinamika i struktura izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatsku, *Carinski vjesnik*, 5, 3-23.
 25. Grdović Gnip, A. (2009). Analiza hrvatske robne razmjene. *Ekonomska istraživanja*, 22(1), 98-113.
 26. Jakšić, S. & Žmuk, B. (2014). Modelling Croatian Export Dynamics Using Global Macroeconometric Model. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 17(SCI), 31-48.
 27. Jošić, M. (2008). Inozemna izravna ulaganja u funkciji izvoza: slučaj Hrvatske. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 6 (1), 13-27.
 28. Jurčević, I. (2016). Gospodarske veze bosanskog vojvode Radoslava Pavlovića i Dubrovčana. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, (8), 133-148.
 29. Jurčić, L. (2017). Svjetsko gospodarstvo deset godina nakon početka krize. *Ekonomski pregled*, 68 (6), 655-685.
 30. Kersan-Škabić, I. (2017). Trade in Value Added (TiVA) in EU New Member States (EU NMS). *Croatian Economic Survey*, 19 (2), 105-133.

31. Kersan-Škabić, I., & Banković, M. (2008). Small enterprises in Croatia and EU entrance. *Ekonomska misao i praksa*, (1), 57-75.
32. Kersan-Škabić, I., & Orlić, E. (2009). Uzrokuje li liberalizacija tržišta dotok izravnih stranih ulaganja ili je obrnuto? Slučaj Hrvatske. *Economic research-Ekonomika istraživanja*, 22 (2), 1-24.
33. Kersan-Škabić, I., & Zubin, C. (2009). The influence of foreign direct investment on the growth of GDP, on employment and on export in Croatia. *Ekonomski pregled*, 60 (3-4), 119-151.
34. Kovač, I. (2012a). Analiza međunarodne robne razmjene Republike Hrvatske od godine 2001. do 2010. *Ekonomski pregled*, 63 (1-2), 87-118.
35. Kovač, I. (2012b). Trendovi i karakteristike međunarodne razmjene Republike Hrvatske, *Ekonomski vjesnik, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku*, 1, 43-64.
36. Kovač, I. & Kovač, I. (2013). The influence of international trade of goods of the Republic of Croatia. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 7 (1), 60-73.
37. Kovač, I., Palić, M. & Mihanović, D. (2012b). International trade of goods as a determinant of GDP growth in Croatia. *International Journal of Business and Globalisation*, 9 (2), 134-156.
38. Kralik, I., Tolušić, Z., & Zmaić, K. (2013). Karakteristike stočarske proizvodnje Republike Hrvatske pri ulasku u Europsku uniju. *Krmiva: Časopis o hranidbi životinja, proizvodnji i tehnologiji krme*, 54 (1), 23-30.
39. Kulić, S. (2008). *Koncepcija dugoročnog razvoja Hrvatske s posebnim osvrtom na koncepciju hrvatskog gospodarstva*. Prvi gospodarski susreti Matice hrvatske.
40. Mahmoodi, M., & Mahmoodi, E. (2016). Foreign direct investment, exports and economic growth: evidence from two panels of developing countries. *Economic research-Ekonomika istraživanja*, 29 (1), 938-949.
41. Miloloža, H. (2015a). Distance Factors and Croatian Export Obstacles in the EU15: CAGE Approach. *Interdisciplinary Description of Complex Systems: INDECS*, 13 (3), 434-449.
42. Miloloža, H. (2015b). Differences between Croatia and EU Candidate Countries: the CAGE Distance Framework. *Business systems research journal: international journal of the Society for Advancing Business & Information Technology (BIT)*, 6 (2), 52-62.
43. Miocevic, D., & Crnjak-Karanovic, B. (2012a). Global mindset—a cognitive driver of small and medium-sized enterprise internationalization: The case of Croatian exporters. *EuroMed Journal of Business*, 7 (2), 142-160.
44. Miocevic, D., & Crnjak-Karanovic, B. (2012b). The Export Market Orientation-export performance relationship in emerging markets: the case of Croatian SME exporters. *International Journal of Business and Emerging Markets*, 4 (2), 107-122.

45. Nikolić, H. (2017). Why Eastern Europe dominates Croatian exports? *Croatian Operational Research Review*, 8 (2), 593-612
46. Palić, I., Dumičić, K. & Šprajac, P. (2014). Measuring real exchange rate misalignment in Croatia: cointegration approach. *Croatian Operational Research Review*, 5 (2), 135-148
47. Paunović, Z. & Prebežac, D. (2010). Internationalization of small and medium-sized enterprises. *Tržište*, 22 (1), 57-76.
48. Pavlović, D. (2008). Foreign Direct investments and Comparative Advantages of Croatia in International Exchange. *Zbornik radova Visoke poslovne škole Libertas, Andrijanić, I.(ur.), Zagreb, 1*, 1-15.
49. Pošćić, A. (2014). Razvoj sudske prakse nakon predmeta "KECK" u području slobode kretanja robe. *Pravani vjesnik*, 30 (3/4), 101.
50. Račić, D., Aralica, Z. & Redzepagic, D. (2008). Export strategies as a factor of SME growth in Croatia. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 8 (3), 286-304.
51. Raguž-Đurić, R., & Žutinić, Đ. (2011). Hrvatska i svjetska peradarska proizvodnja u razdoblju od 2005. do 2009. godine. *Stočarstvo: Časopis za unapređenje stočarstva*, 65 (2), 89-107.
52. Revoltella, D. (2016). EU Challenges, Investment in the EU and the Role of the European Investment Group. *Intereconomics*, 51 (6), 331-334.
53. Sopta, D., & Šola, L. (2017). Upravljački aspekt sektora brodogradnje kroz poslove osiguranja izvoza HBOR-a. *Notitia-časopis za održivi razvoj*, 3 (3), 73-90.
54. Stojanov, D., Bezić, H. & Galović, T. (2011). Izvozna konkurentnost Primorsko-goranske županije. *Ekonomski vjesnik/Econviews: Review of contemporary business, entrepreneurship and economic issues*, 24 (1), 33-46.
55. Stojčić, N., & Orlić, E. (2016). Foreign Direct Investment and structural transformation of exports. *Ekonomski misao i praksa*, (2), 355-378.
56. Stojčić, N., Bečić, M., & Vojinić, P. (2012). The competitiveness of exports from manufacturing industries in Croatia and Slovenia to the EU-15 market: A dynamic panel analysis. *Croatian Economic Survey*, (14), 69-105.
57. Stojčić, N., Benić, Đ. & Karanikić, P. (2014). Regional determinants of export competitiveness in Croatian manufacturing industry. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 32 (2), 193-212.
58. Škrtić, M. & Mikić, M. (2009). Internacionalizacija malih i srednjih poduzeća Republike Hrvatske. *Ekonomski pregled*, 60 (5-6), 290-311.
59. Škuflić, L. (1997). Međunarodne trgovinske strategije i zemlje u tranziciji s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku. *Ekonomski pregled*, 48 (10), 695-710.

60. Šokčević, S. (2008). Analysis of the Croatian export capability applying the strategy of export expansion. *Ekonomski pregled*, 59 (3-4), 177-194.
61. Tkalec, M., & Vizek, M. (2014). Uspón sektora nekretnina i podbačaj hrvatskog izvoza. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 32 (1), 11-34.
62. Toš Bubić, T., Pavičić, N., & Rešetar, Z. (2013). FDI and economic growth in Croatia according to economic theory. *DIEM: Dubrovnik International Economic Meeting 1* (1), 1-14
63. Valdec, M. & Zrnc, J. (2015). The direction of causality between exports and firm performance: microeconomic evidence from Croatia using the matching approach. *Financial theory and practice*, 39 (1).
64. Zambelli, S., Rajić, D., Burilović, L. (2015). Uloga integriranih sustava upravljanja u hrvatskom izvozu. *Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti*, 9 (1), 191-206.
65. Zgurić, B., Kos-Stanišić, L., & Domjančić, S. (2015). Comparison of Croatian foreign policy towards Latin America and the Middle East (2001-2012). *Europske studije*, 1 (1), 5-28.

EXPORT AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH IN REPUBLIC OF CROATIA: 2007-2017

Helena Nikolić⁴ & Ivan Miloloža⁵

Summary

Export is the result of the international division of labour and countries' specialization in production of goods and services that enable business entities to generate financial resources and competent human capital. Trends in export are usually explained by the principles of comparative advantages. Namely, every national economy strives to export products whose production is more efficient than its foreign trade partner. Depending on the technical progress, structure and growth of individual countries, their comparative advantages are also amended. That indicates the instability of international dynamics and the current hierarchical distribution. That is precisely why exports represent a very important factor in economic development, which is also highly regarded from a scientific point of view. The authors discuss the issue of export activities of the Republic of Croatia in the last decade, in the period 2007-2017. The study analyses the significant interest of domestic scientists for studying exports from different aspects as well as continuity in publishing works that export is the backbone of analytics.

Key words: *export, Republic of Croatia, research, scientific approach.*

JEL classification: *F14*

⁴ Helena Nikolić, Ph. D., Assistant Professor, Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia, E-mail: hmiloloza@efzg.hr

⁵ Ivan Miloloža, Ph. D., Assistant Professor, Vice Dean for Interinstitutional Cooperation and Development, Faculty of Dental Medicine and Health, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia, E-mail: ivan.miloloza@fdmz.hr